

ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

Λεξικό Θρησκευτικών Εννοιών

1ο Πρότυπο Γυμνάσιο Αθηνών
2020-2024

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Αντί Προλόγου

Στο Λεξικό καταγράφονται στοιχεία Ιστορίας Θρησκειών αναφορικά με τη συσχέτιση της θρησκείας με το γενικότερο πλαίσιο του πολιτισμού, που αυτή ως τμήμα ανήκει. Ειδικότερα, παρουσιάζονται στοιχεία αναφορικά με την παραδοσιακή θρησκευτικότητα. Για παράδειγμα, περιγράφονται τα κυριότερα στοιχεία του Χριστιανισμού, του Ιουδαϊσμού, του Ισλάμ, καθώς και τα μωτίβα του Μονοθεϊσμού και Πολυθεϊσμού. Κατά αυτόν τον τρόπο, αναλύεται η έννοια της "θρησκείας" και το θρησκευτικό σχήμα του Μεσσιανισμού και του Μυστικισμού, καθώς και στοιχεία των ομολογιών του Χριστιανισμού. Το αντικείμενο μπορεί να αξιοποιηθεί στο μάθημα των Θρησκευτικών, της Ιστορίας, και σε κάθε μάθημα που συγκαταλέγεται στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες.

Το υλικό υπήρξε το αποτέλεσμα δράσης μαθητικής ομάδας γυμνασίου, η οποία αρχικά το άντλησε κυρίως από τις σημειώσεις, τις οποίες διατηρούσε κατά τη διάρκεια των παραδόσεων των μαθημάτων. Παρόλα αυτά είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ευέλικτα και να αξιοποιηθεί για την υποστήριξη του μαθήματος των Θρησκευτικών ως συμπληρωματικό του σχολικού εγχειριδίου.

Το έργο ξεκίνησε τη σχολική χρονιά 2020-2021, το σχ. έτος 2024-2024 ολοκληρώθηκε το στάδιο της επιμέλειας του υλικού με την προσθήκη της βιβλιογραφίας.

Προσωπικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους μαθητές με τους οποίους όλα αυτά τα χρόνια συνεργάστηκα και χάρη στους οποίους το έργο αυτό ολοκληρώθηκε.

Θα ακολουθήσει δεύτερη έκδοση του έργου με συμπλήρωση όρων και εννοιών (όπως είναι τα στοιχεία των ανατολικών θρησκειών), και με πλήρη πίνακα των ονοματεπωνύμων των συμμετεχόντων στο έργο της υλοποίησής του.

Ιω. Ξυδάκης

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

A

Αγγελοφάνεια – Θεοφάνεια: Στην Π.Δ. και Κ.Δ. όταν εμφανίζεται άγγελος στην ουσία πρόκειται για την εμφάνιση του Θεού. Το γεγονός συνοδεύεται από στοιχεία όπως φωτισμοί-βοή κ.ά. Αρκετές φορές γίνεται χρήση του ρήματος «φοβάμαι» και του ουσιαστικού «φόβος». Το «φοβάμαι» και το «φόβος» δηλώνει την μεταφυσικότητα του Θεού.

Αγία Γραφή: Αγία Γραφή, είναι το σύνολο των 76 βιβλίων, τα οποία γράφτηκαν από ευσεβείς άνδρες που σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση φωτίστηκαν και καθοδηγήθηκαν από τον Θεό στην καταγραφή του λόγου Του. Η Αγία Γραφή είναι κατ' εξοχήν θρησκευτικό βιβλίο. Η συγγραφή της ξεκίνησε από τις αρχές της πρώτης χιλιετίας π.Χ. και ολοκληρώθηκε τον πρώτο αιώνα μ.Χ. Μιλάει για τα έργα του Θεού, τη σχέση Του με τον άνθρωπο και τον κόσμο, το σχέδιο και τις ενέργειές Του για τη σωτηρία του ανθρώπου. Όσα βιβλία της Αγίας Γραφής γράφτηκαν προ Χριστού αποτελούν την Παλαιά Διαθήκη και είναι σαράντα εννέα και όσα γράφτηκαν μετά Χριστόν, αποτελούν την Καινή Διαθήκη και είναι είκοσι επτά. Τα βιβλία της Αγίας Γραφής, τόσο της Παλαιάς όσο και της Καινής Διαθήκης, διαιρούνται ως προς το περιεχόμενο σε ιστορικά, διδακτικά και προφητικά.

Η Αγία Γραφή τοποθετείται στην Αγία Τράπεζα των ναών και διαβάζονται αποσπάσματά της στη Θεία Λειτουργία αλλά και σ' όλες τις Ιερές Ακολουθίες. Είναι το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε, όταν εφευρέθηκε η τυπογραφία τον 15ο αιώνα. Συγχρόνως είναι και το πιο πολυδιαβασμένο βιβλίο στον κόσμο. Έχει ήδη μεταφραστεί σε 1.600 γλώσσες και διαλέκτους.

Αίρεση Εξωτερική Λογική: Η αίρεση αποτελεί τμήμα μίας θρησκείας, δηλαδή ανήκει σε ένα γενικότερο θρησκευτικό πλαίσιο, αλλά διαφέρει ως προς τη πίστη, τη λατρεία ή την ηθική ή σε έναν συνδυασμό αυτών.

Αίρεση Εσωτερική Λογική: Για τους χριστιανούς η αίρεση σημαίνει απόσταση από το σωστό και αργότερα όσο αυτό γίνεται πιο έντονο, δηλώνει την παρέκκλιση.

Αναίμακτη θυσία: Αναίμακτη θυσία είναι η εκείνη τελετουργία που προβάλλεται ως προσφορά προς θεότητα και περιλαμβάνει την καύση και την προσφορά βοτάνων, γενικότερα φωτών. Διακρίνεται από εκείνη που συνήθως γινόταν μέσω θυσίας ζώου.

Πραγματικές θυσίες: Πραγματικές είναι εκείνες που τα στοιχεία της τελετής εκλαμβάνονται από τους πιστούς της θρησκείας ως πραγματικά γεγονότα. Π.χ.: στην Εκκλησία, η μεταβολή του άρτου και του οίνου σε σώμα και αίμα του Χριστού στο πλαίσιο της Θείας Κοινωνίας αποτελεί πραγματική θυσία του Αναστάσιου με σκοπό τη σωτηρία των Ανθρώπων και του Κόσμου.

Αναχωρητισμός: Τάση χριστιανών να επιλέγουν τη ζωή στην έρημο ως προτιμότερη από εκείνη της πόλης.

Ανθρωπολογία: Είναι η διδασκαλία για την ανθρώπινη φύση, για τον προορισμό του ανθρώπου, για την συσχέτιση ανθρώπου και Θεού. Κύρια χαρακτηριστικά των όρων είναι ο Άνθρωπος, ο Προορισμός του, η Σχέση ανθρώπου με τον Θεό και τον Κόσμο. Οτιδήποτε ορίζει την μια και

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

μοναδική θεότητα επηρεάζει και την ανθρωπολογία. Με την Ανθρωπολογία συνδέεται και η Χριστολογία, δηλαδή η διδασκαλία για τις φύσεις του Χριστού.

Ανθρωπογεωγραφία: Ο όρος χρησιμοποιείται, για να προσδιορίσει το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων μιας περιοχής ως προς τον πολιτισμό της σε σχέση με το περιβάλλον της: π.χ. Η ανθρωπογεωγραφία της Ρώμης διαφέρει από εκείνη της Αλεξάνδρειας κατά την περίοδο του 4-5 αιώνα μ.Χ. ή (σήμερα) η ανθρωπογεωγραφία της Νέας Υόρκης είναι διαφορετική από εκείνη της Αθήνας. Στα παραπάνω παραδείγματα η λέξη "ανθρωπογεωγραφία" αφήνει να εννοηθεί ότι ο πολιτισμός, η ίδια η πόλη, οι μορφές συμπεριφοράς των υπηκόων, τα ήθη-έθιμα, (ενδεχομένως η θρησκεία, η τέχνη, η οικονομία κ.α.) διαφέρουν από μια περιοχή σε σύγκριση με μια άλλη περιοχή.

Αντικατάσταση: Στην ιστορία των θρησκειών είναι γνωστό το μοτίβο της αντικατάστασης, με άλλα λόγια, όροι, έννοιες, πρόσωπα, και γεγονότα γνωστά σε ένα θρησκευτικό περιβάλλον, ενδέχεται να λάβουν διαφορετικό περιεχόμενο, όταν χρησιμοποιηθούν από ένα άλλο θρησκευτικό περιβάλλον (διατηρώντας όμως την αρχική τους μορφή).

Ασθένεια: Στον κόσμο της Π.Δ. η ασθένεια (ό,τι ταλαιπωρεί το σώμα) αποδιδόταν στην βούληση του Γιαχβέ, ο οποίος παρουσιαζόταν ως ο μοναδικός υπεύθυνος για την θεραπεία του ασθενούς. Ο ασθενής και ο ίδιος και ο περίγυρός του θεωρούσαν πιθανή αιτία της ασθένειάς του είτε την ελλειμματική στάση απέναντι στον Νόμο, είτε την ανάλογη στάση των προγόνων του.

Ασκητισμός: Τάση χριστιανών να επιχειρούν μέσω διαφόρων δοκιμασιών π.χ. νηστείας, να περιορίσουν τις σωματικές ανάγκες και επιθυμίες καταδεικνύοντας τη στροφή του νου και της καρδιάς τους στον Θεό ως το πρόσωπο της αγάπης και πίστης τους.

Αραβουργήματα: Το αραβουργήμα είναι διακοσμητικός ρυθμός και κατάγεται από τους τεχνίτες της Ελληνιστικής περιόδου που δούλευαν στην Μικρά Ασία. Υιοθετήθηκε από τους Ρωμαίους και έφτασε στην πλήρη ωριμότητά του στις αρχές του 11^{ου} αι. στην Ισλαμική τέχνη, από την οποία και η λέξη «arabesque», που σημαίνει «αραβικό» και «arabesque», που σημαίνει τεχνική. Τα θέματα έχουν σχέση με τον φυσικό κόσμο, γιατί λόγω της ισλαμικής θρησκείας δεν μπορούν να απεικονιστούν πρόσωπα. Σχετίζεται με τη ρυθμική και συμμετρική επανάληψη ως προς έναν άξονα. Για τους Μουσλίμ, οι μορφές αυτές αποτελούσαν ένα άπειρο σχήμα. Τον 19 αι. τα αραβουργήματα χρησιμοποιούνται για διακόσμηση χειρογράφων, τοίχων και άλλα.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

B

Βασιλεία του Θεού: Σκοπός του Χριστιανισμού που αποτελεί παράλληλα την κεντρική έννοια του. Η Βασιλεία του Θεού είναι μια πολυσκοπική έννοια, δηλαδή σε κείμενα της Κ.Δ., καθώς και σε πατερικά κείμενα. μεταξύ άλλων με τον ίδιο όρο δηλώνονται τα εξής: η παύση του πόνου και θανάτου (μια κατάσταση που ακυρώνει τη φθορά), ο ερχομός μιας ουράνιας θεϊκής πολιτείας, η ένωση του Θεού με τον άνθρωπο.

Βέβηλο: Με τον όρο χαρακτηρίζεται ένας χώρος, ο οποίος είναι καθημερινός, συνηθισμένος και δεν έχει κάποια ιδιαιτερότητα ή σημασία ή δεν περιορίζεται από συγκεκριμένους δεσμευτικούς κανόνες. Βέβηλος είναι επίσης αυτός που βεβηλώνει, παραβιάζει, έναν ιερό χώρο με την παρουσία του κάνοντας ασεβείς πράξεις και καταστροφές μέσα σε αυτόν. Βέβηλο < Βαίνω (διαβαίνω-διάβαση-της-προχωράω).

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Γ

Γαλιλαίοι: Οι Γαλιλαίοι χαρακτηρίζονται μια ομάδα ανθρώπων της περιοχής της Ιουδαίας, η οποία ως προς τα έθιμά της ομοιάζε με τους *Εθνικούς*, δηλαδή με τους μη Ιουδαίους, και στην οποία ανήκαν και εβραίοι ελληνόγλωσσοι ή ελληνιστές.

Γεγονός: Είναι αποκλειστικά και μόνο το συμβάν που έλαβε χώρα στο παρελθόν. Διακρίνεται σε *Αιτία* και *Αφορμή*.

Γένεση: *Γένεση* σημαίνει δημιουργία. Η *Γένεση* είναι ένα βιβλίο του οποίου η συγγραφή εντοπίζεται στην αρχή της πρώτης χιλιετίας π.Χ. και είναι το 1ο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης (Π.Δ.).

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Διωγμοί: 2ος αιώνας μ.Χ. στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Συνέπειες των διωγμών ήταν: πρώτον, λόγω των τοπικών διωγμών εντός της Εκκλησίας εμφανίζεται η ομάδα των *μαρτύρων*. Χαρακτηριστικά της γνωρίσματα αποτελούν η ομολογία της χριστιανικής ταυτότητας και η ενδεχόμενη ακόλουθη εκτέλεσή τους. Δεύτερον, η εμφάνιση των *απολογητών*, δηλαδή εκείνων που μέσω επιστολών επιχειρούν να δικαιολογήσουν στον αυτοκράτορα τη θέση της Εκκλησίας και να την παρουσιάσουν με λογικά επιχειρήματα ως επίσημη θρησκεία. Τρίτον, η εμφάνιση της ομάδας των *lapsi* (πεπτωκότων) δηλαδή εκείνων που κατά το διάταγμα του Δεκίου, αρχές 3ου αιώνα μ.Χ. (230 μ.Χ.) συμμορφώθηκαν στην αυτοκρατορική οδηγία να θυσιάσουν στην αγορά και να λάβουν λίβελλο δηλαδή πιστοποίηση. Τέταρτον, η εμφάνιση της υποομάδας των εισπηδητικών μαρτύρων δηλαδή εκείνων που προκαλώντας τις Ρωμαϊκές Αρχές οδηγήθηκαν στο μαρτύριο. Πέμπτον, η εμφάνιση του αρχιτεκτονικού ρυθμού των *μαρτυρίων* δηλαδή περικεντρων ναών, στους οποίους με κέντρο τον τάφο του μάρτυρα ενδεχομένως τελούνταν η *Θεία Ευχαριστία*. Έκτον, η εμφάνιση φαινομένων φυγής των Χριστιανών ακόμη και έξω από τα όρια της Ρωμαϊκής Οικουμένης και έβδομον, η ενίσχυση του μοναχισμού-ασκητισμού-αναχωρητισμού .

Δύση/Δυτικός: Ο όρος και τα παράγωγά του δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο με το γεωγραφικό περιεχόμενο τους. Ειδικότερα μετά τον 19ο αιώνα ο όρος προσδιορίζει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό με τα γνωρίσματα του και κοινωνίες που μπορεί γεωγραφικά να μην ανήκουν στην δύση (εδώ ως γεωγραφικός όρος) αλλά να μοιάζουν ως προς τον τρόπο λειτουργίας των πολιτειών τους με εκείνων της Ευρώπης, π.χ. Αυστραλία, πόλεις Ιαπωνίας που σήμερα θεωρούνται Δυτικές ή «δυτικίζουσες».

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

E

Εκκλησία: Σύνολο βαπτισμένων στο όνομα του *Ιησού Χριστού*, δεχόμενων το χρίσμα του *Αγίου Πνεύματος* και μετεχόντων στη *Θεία Ευχαριστία*. Σώμα βαπτισμένων Χριστιανών με κεφαλή τον Χριστό, με σκοπό τη *Βασιλεία του Θεού*. Κοινότητα που συγκροτείται με κριτήρια τον χώρο, το πρόσωπο του *επισκόπου* και τη μετοχή στη *Θεία Ευχαριστία*.

Ενοθεϊσμός: Υπάρχουν ήδη θρησκείας όπως ο *πολυθεϊσμός* και ο *μονοθεϊσμός*. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνεται ο ενοθεϊσμός που μπορεί να θεωρεί ως κάτι ενδιάμεσο, αν και τυπικά συγκαταλέγεται στον πολυθεϊσμό. Στον ενοθεϊσμό ξεχωρίζει μια θεότητα, η οποία μπορεί να προκύψει από το πολυθεϊστικό σύστημα. Κύρια χαρακτηριστικά αυτού του είδους θρησκείας είναι ότι από ένα σύνολο θεοτήτων, στη σκέψη, στη λατρεία και στην πίστη-προσευχή του πιστού, ξεχωρίζει μία θεότητα, η οποία θεότητα προβάλλεται ως αφητηρία των υπόλοιπων θεοτήτων, ενώ οι υπόλοιπες θεότητες ως όψεις, προσωπεία, τρόποι εκδήλωσης της μίας θεότητας.

Εορτές: Ο όρος χαρακτηρίζει το γεγονός που επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα (εβδομάδα, μήνας, έτος), συνδέεται με σημαντικά θρησκευτικά, πολιτικά, κοινωνικά συμβάντα, λειτουργεί ως σημείο υπενθύμισης αναβίωσης, ακόμη και αφύπνισης.

Έσχατο: Στην ιστορία των θρησκειών με τον όρο «Έσχατο» ή «Έσχατολογία» αναφέρεται το τελικό σημείο στην ιστορία σύμφωνα με το οποίο θα εκπληρωθούν όλες οι προηγούμενες υποσχέσεις και θα αποκαλυφθεί ο σκοπός μίας θρησκείας.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Z

Υλοζωισμός: θεώρηση κατά την οποία στοιχείο της φύσης, όπως ο αέρας, το νερό κ.α. προβάλλεται και αντιμετωπίζεται ως ζωντανό.

Zβίγγλιος: Εκφραστής του Προτεσταντισμού τον 15^ο-16^οαι. στην Δύση. Η θεωρία του υποστήριζε πως η δικαίωση του ανθρώπου επιτυγχάνεται μέσω της πίστης και της ανάγνωσης της Βίβλου.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

H

Ηθική: Σε αναφορά με τον ορισμό της θρησκείας, προσδιορίζουμε ως *ηθική* το σύνολο των κανόνων και των νόμων, οι οποίοι με τη σειρά τους καθορίζονται με βάση τις θεμελιώδεις έννοιες του πολιτισμού όπως είναι δίδυμη έννοια *καλό-κακό* και η έννοια του *χρόνου*

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Θ

Θαύμα: Στην Π.Δ. και στην Κ.Δ., στο πλαίσιο του Χριστιανισμού, το θαύμα, δηλ. ένα γεγονός που ξεπερνάει τα όρια τις καθημερινότητας και το προβλέψιμο, συμβαίνει όχι για να ευνοηθεί αυτός που δέχεται το θαύμα, αλλά μέσω αυτού η κοινότητα των πιστών. Με άλλα λόγια, κάθε θαύμα για τους Χριστιανούς περιγράφει και αποκαλύπτει όψεις της *Βασιλείας του Θεού*.

Θεοφάνεια/ Αγγελοφάνειας: Εφόσον ο θεός προσδιορίζεται ως μεταφυσικό ον, δεν παρουσιάζεται αυτοπροσώπως αλλά μέσω σημείων όπως είναι τα εξής: φως, αστραπή, βοή, φωτιά, σεισμός, παρουσία αγγέλων. Ο στόχος ήταν να διαφυλαχτεί η υπερβατικότητα του παράλληλα με την επέμβασή του στον φυσικό χώρο.

Θρησκεία: Στην θρησκεία δεν μπορούμε να δώσουμε έναν σύντομο και μοναδικό (αποκλειστικό) ορισμό κυρίως λόγω της έκτασης του θρησκευτικού φαινομένου γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτισμικά. Παρόλα αυτά ήδη από της αρχές του 20 αιώνα κυρίως με σκοπό να προσδιοριστούν λειτουργικά τα γνωρίσματα του θρησκευτικού φαινομένου σε κάθε κοινωνία, προβλήθηκαν τρία τυπικά χαρακτηριστικά της θρησκείας: *Πίστη:* η σύνδεση του κάθε πιστού με ένα ανώτερο ον, με μία θεϊκή δύναμη από την οποία και αισθάνεται ο ίδιος ότι εξαρτάται και στην οποία αποδίδει συγκεκριμένα γνωρίσματα. *Λατρεία:* η συγκέντρωση των πιστών σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. *Ηθική:* το σύνολο των κανόνων, δηλαδή του τι πρέπει και δεν πρέπει να γίνει.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

I

Ιερατική προοπτική: Αρκετές φορές σε εκκλησιαστικές εικόνες η κεντρική μορφή ως ιερό πρόσωπο προβάλλεται πιο υψηλή ή πιο μεγαλόσωμη από τις υπόλοιπες. Αυτή η τεχνική αυτή καλείται ιερατική προοπτική.

Ιερός-ή-ό: Ο ιερός χώρος είναι ένας χώρος με κανόνες, επίσημος, οργανωμένος καθώς και ιδιωτικός. Δηλαδή είναι *κανονιστικός* και *έχει έναν σκοπό* δηλαδή *τελεολογικός*. Πολλές φορές μπορεί να συνδέεται με το *απόλυτο*, δηλαδή το θεϊκό ή και να ταυτίζεται με αυτό..

Ιερός χώρος (ο): Ιερός χώρος είναι εκείνος στον οποίο παρατηρούνται θρησκευτικές πρακτικές, όπως η ανάγνωση ιερών κειμένων, ψαλμωδία με ή χωρίς συνοδεία θρησκευτικής μουσικής

Ιουδαϊκή διασπορά: Στις *Πράξεις Αποστόλων*, πέμπτο κείμενο της Κ.Δ., αναφέρεται κατάλογος Ιουδαίων από επαρχίες της Ρώμης. Με βάση αυτόν, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπάρχουν ιουδαϊκές κοινότητες σε κάθε ρωμαϊκή επαρχία. Το φαινόμενο αυτό ξεκινά από τον 1ο αιώνα π.Χ. – 1ο αιώνα μ.Χ., και καλείται Ιουδαϊκή διασπορά.

Ιουδαϊσμός: Είναι μονοθεϊστική θρησκεία που αναφέρεται στον *Γιαχβέ*. Η λογική του Ιουδαϊσμού, καθώς και η κατανόηση της ύπαρξης του Γιαχβέ ως αυθύπαρκτου και μοναδικού όντος, αποτυπώνεται στη φράση: «Εγώ είμαι Αυτός που είμαι». Στον Ιουδαϊσμό σχηματικά μπορούμε να δούμε ότι έχουμε έναν εκλεκτό από τον Θεό *Λαό* που είναι οι Ισραηλίτες-Ιουδαίοι-Εβραίοι. Τηρούν έναν *Νόμο* που τους παρέδωσε ο *Μωυσής*, τις Δέκα Εντολές ή αλλιώς Δεκάλογο (αποτυπωμένος στο κείμενο *Τορά*), με κέντρο ένα *Ναό* στην Ιερουσαλήμ.

Ιφτάρ: Το Ιφτάρ είναι γεύμα που καταναλώνεται μετά την δύση. Πριν το Ιφτάρ λαμβάνει χώρα μία πολύ μικρή προσευχή. Το Ιφτάρ γίνεται ακριβώς την ώρα της δύσης του ήλιου, δηλαδή ακριβώς εκείνη την ώρα καταναλώνεται η πρώτη μπουκιά και ξεκινά πάντα με χουρμά. Ανάμεσα στον χρόνο της ανατολής και της δύσης, είναι δυνατόν να αναλωθεί ό,τι οι πιστοί θέλουν και όποτε θέλουν.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Κ

Κακό: Κακό ονομάζεται μία πράξη, μία κατάσταση, η οποία δεν είναι αποδεκτή από θρησκεία, από το κοινωνικό σύνολο, το ευρύτερο κοινό.

Καλό: Καλό είναι κάτι επιθυμητό, ευχάριστο και αποδεχτό.

Κήρυγμα: Αγιοπνευματικός λόγος με παραινέσεις όπως η ομιλία του ιερέα. Λόγος αληθείας και πίστης από την εποχή των Αποστόλων.

Κοσμολογία: Η θεώρηση που έχει μια ομάδα για το πώς είναι δομημένος ο κόσμος, το πώς πρέπει να είναι οργανωμένος και για το πού προορίζεται να φτάσει. Επίσης, θρησκευτική διδασκαλία για τη συσχέτιση του κόσμου με τον Θεό και τον άνθρωπο, την αφετηρία του και τον σκοπό του.

Κοράνι: Το Κοράνιο ή Κοράνι (στα Αραβικά: αλΚουράν) είναι το ιερό βιβλίο του *Ισλάμ*. Για τους μουσουλμάνους το Κοράνιο είναι λόγος του Θεού. Είναι χωρισμένο σε 114 κεφάλαια (sura) που αναπτύσσονται σε ένα σύνολο 6.236 παραγράφων (ayat). Κάθε sura περιλαμβάνει από 3 μέχρι 286 στίχους. Το Κοράνιο είναι γραμμένο στα αραβικά και ξεκινάει από τα δεξιά.

Κρίμα: Στην Παλαιά Διαθήκη, το κρίμα παρουσιάζεται και ως θυσία της *εξιλέωσης* δηλαδή η ανταπόδοση-επανόρθωση στην προσβολή του Γιαχβέ και η απονομή δικαιοσύνης.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

4

Λατρεία: Με τον όρο λατρεία αναφερόμαστε στη συγκέντρωση μιας ομάδας ατόμων σε ορισμένο χώρο και χρόνο προς τιμή μιας θεότητας και αφιέρωση σε αυτήν. Δεν είναι απίθανο οι πρακτικές τιμής προς τη θεότητα να γίνονται από ένα άτομο.

Lapsi: Τον 3 ο αι. μ. Χ. ο Δέκιος εξέδωσε διάταγμα με το οποίο απαιτούσε από τους κατοίκους της αυτοκρατορίας να θυσιάσουν στα είδωλα έτσι ώστε να αυξηθεί η δύναμη της αυτοκρατορίας. Οι χριστιανοί όμως για να αποφύγουν αυτό το διάταγμα είχα κάποιες επιλογές όπως την υπακοή στον ρωμαϊκό νόμο, την φυγή από την αυτοκρατορία, την δήθεν υπακοή (δηλαδή να θυσιάσουν ακουσίως). Μεταξύ 2^{ου} και 3^{ου} αι. εμφανίστηκε εντός της Εκκλησίας η ομάδα των *απολογητών* (συγγραφείς που ασχολήθηκαν με την *απολογητική*, δηλαδή με την υπεράσπιση των χριστιανικών θέσεων απέναντι σε κατηγορίες *Εθνικών* και *Ιουδαίων*, και με της σχέσης της Εκκλησίας με το κράτος) και των *μαρτύρων*. Η πρώτη και κυρίως η τρίτη επιλογή ονομάζονται lapsi ή πεπτωκότες. (Πεπτωκότες: Είναι αυτοί που έχουν ξεπέσει δηλαδή έχουν χάσει την ιδιότητα του χριστιανού, αφού έχουν θυσιάσει.) Τα μέλη αυτής της συγκεκριμένης ομάδας, οι υπόλοιποι χριστιανοί τους έδιωχναν ή τους έντασσαν πάλι στην κοινότητα, αφαιρώντας τους προνόμια και θέτοντάς τους υπό επιτήρηση.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

M

Μάρτυρας: Πρώτη σημασία της λέξης *μαρτυρώ* σημαίνει φανερώνω και η δεύτερη σημασία του *μαρτυρώ* σημαίνει πεθαίνω βασανιστικά ή εκτελούμε. Οι μάρτυρες διαμορφώνουν την ιστορία. Μάρτυρες γίνονται πρότυπα ζωής για τους πιστούς (βλ. και παύλεια ανθρωπολογία, αναφορικά με τη *μίμηση Χριστού* και τη *λογική λατρεία*).

Μέγα Συνέδριο: Το Μέγα Συνέδριο είναι το ανώτερο κέντρο διοίκησης των Ιουδαίων. Μέλη αυτού είναι οι Ιερείς που υπηρετούν στον Ναό των Ιεροσολύμων (γνωστό ως Ναός Σολομώντος ή Ναός του Ηρώδη). Οι ιερείς αυτοί ανήκουν στην ανώτερη κοινωνική τάξη και είναι γνωστοί με το όνομα *Σαδδουκαίοι*. Επίσης μέλη του Μέγα Συνεδρίου είναι οι αριστοκράτες της ιουδαϊκής κοινωνίας και ονομάζονται *Φαρισαίοι*.

Μέκκα: Η Μάκκα αλ-Μουκάρραμα ή Μάκκα ή Μέκκα βρίσκεται στην Σαουδική Αραβία, αποτελώντας την ιερότερη πόλη των Μουσλίκι, καθώς εκεί είναι το Μασγίντ αλ-Χαράμ (το μεγαλύτερο Τζαμί στον κόσμο), επίσης, εκεί πρέπει να στρέφονται οι Μουσλίμ όταν καλούνται να πραγματοποιήσουν τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις (Ναμάζ) και σε αυτήν την πόλη γεννήθηκε ο Μωάμεθ. Επιπλέον, υπάρχουν ισχυρισμοί ότι στην Μέκκα ο Θεός έδωσε το Κοράνι στον Μωάμεθ (610μ.Χ). Ακόμα, υπάρχει μια περίοδος κάθε χρόνο, όπου όλοι οι πιστοί (όσοι μπορούν) πηγαίνουν για το ετήσιο προσκύνημα, το Χατζ. Μετά από αυτό, παίρνουν τον τίτλο Χατζή. Τέλος, οι μη-Μουσλίμ δεν επιτρέπονται.

Μεδίνα: Η Μεδίνα ή Μαδίνα βρίσκεται στην Σαουδική Αραβία, στην περιοχή της Χετζάζης. Αποτελεί πρωτεύουσα της Μαντίνια. Παλιότερα λεγόταν Γιαθρίμπ, από την κοντινή, ομώνυμη οάση. Μετά την Μέκκα, είναι πιο σημαντική πόλη των Μουσλίκι. Σε αυτήν την πόλη έζησε μετά το 622μ.Χ. ο Μωάμεθ, και ήταν η χρονιά που άρχισε η Εγίρα. Στην Μεδίνα, η θρησκευτική θεώρηση του Μωάμεθ επικράτησε. Εκεί τάφηκε, μαζί με τον Αμπού Μακρ και Ουμάρ (πρώτοι χαλίφηδες), πιο συγκεκριμένα στο *Τέμενος του Προφήτη*. Τέλος, όπως και στην Μέκκα, μόνο οι Μουσλίμ επιτρέπονται.

Μεταφυσικό: Ον τελείως διαφορετικό από οτιδήποτε άλλο (ανώνυμο, αποφατικό). Το εντελώς άλλο, το *υπερβατικό*.

Μινμπάρ (Minbar): Ο όρος Μινμπάρ (Minbar) είναι μια υπερυψωμένη πλατφόρμα (αντίστοιχη του άμβωνα στις χριστιανικές εκκλησίες) μέσα στο ισλαμικό τέμενος όπου ο Ιμάμης, δηλαδή καθοδηγητής της μουσουλμανικής προσευχής, ανεβαίνει για να τελέσει το θρησκευτικό κήρυγμα στην προσευχή της Παρασκευής. Είναι γνωστή ως "Χούτμπα" στα Αραβικά. Η λέξη προέρχεται από αραβική ρίζα ν-μπ-ρ η οποία σημαίνει "ανεβάζω ή ανυψώνω". Η κύρια χρήση του μινμπάρ είναι κυρίως για κηρύγματα περί ηθικής και θρησκευτικού περιεχομένου, όπως κηρύγματα για την ζωή, την οικογένεια, την παιδεία και τις διαπροσωπικές σχέσεις.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Μοναχισμός: Τάση των χριστιανών ήδη από τους δύο πρώτους αιώνες να αναπτύσσουν επιφυλακτική στάση απέναντι στην πόλη και στον τρόπο ζωής της. Τρόπος ζωής χριστιανών που επιδιώκουν άμεση εμπειρία της τριαδικής θεότητας και της Βασιλείας του Θεού.

Μονοθεϊσμός: Ο μονοθεϊσμός ορίζεται ως η πίστη στην ύπαρξη ενός και μοναδικού Θεού π.χ. (ο Χριστιανισμός, ο Ιουδαϊσμός, το Ισλάμ κ.α.) Η κεντρική ιδέα των μονοθεϊστικών θρησκειών είναι ότι υπάρχει μία και μοναδική θεϊκή οντότητα από την οποία δημιουργείται οτιδήποτε το κοσμικό. Η οντότητα αυτή είναι *υπερβατική*. Τρεις θρησκείες μπορούν να χαρακτηριστούν μονοθεϊστικές: Πρώτα χρονικά ο Ιουδαϊσμός (10ος αι. π.Χ), έπειτα ο Χριστιανισμός (1ος αι. μ.Χ) και τρίτο το Ισλάμ (7ος αι. μ.Χ).

Μονισμός: Ο μονισμός είναι ένα φαινόμενο των θρησκειών που τονίζεται επανειλημμένα μία πραγματικότητα ως μοναδική: κατά αυτήν την έννοια μία είναι η ουσία του κόσμου, η ουσία των όντων.

Μύθος: Ο μύθος είναι ένα διδακτικό κοινωνικό προϊόν. Κινείται στα όρια αληθινού και μη αληθινού ή αλλιώς πιστευτού και μη πιστευτού ενώ ταυτόχρονα περιέχει *κοσμολογία*, δηλαδή αναφορά στον τρόπο λειτουργίας του κόσμου.

Μυστικισμός: Οριζόντια πρακτική των θρησκειών, αποτελεί δηλαδή κοινό στοιχείων της παραδοσιακής θρησκευτικότητας. Φέρει συγκεκριμένα γνωρίσματα, όπως: α. νηστεία και γενικότερο περιορισμό των σωματικών επιθυμιών, β. απομάκρυνση από την πόλη και τον τρόπο ζωής της, και γ. κυρίως της επιδίωξη επικοινωνίας ή σύνδεσης με το θεϊκό, δηλαδή το απόλυτο προς το οποίο ο μύστης στρέφεται στο *εδώ και τώρα*. Στον χριστιανισμό ο μυστικισμός με τη μορφή του μοναχισμού (αναχωρητισμού, ασκητισμού, κοινοβιακού τρόπο ζωής) εντάχθηκε ως σημαντικό τμήμα της θρησκευτικής παράδοσης, καθώς η εμπειρία της *θεοπτίας* συνδυάζεται με εκείνη της *θείας οικονομίας* και της *βασιλείας του θεού*, όπως συμβαίνει στον *κοινοβιακό μοναχισμό*.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

N

Ναός: Ιερός Χώρος, το ουσιαστικό “ναός” προέρχεται από το ρήμα “ναίω” (=κατοικώ). Ειδικότερα για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, η περιοχή όπου βρίσκονταν οι κεντρικότεροι ναοί αποτελούσε το κέντρο της πόλης, δηλαδή την *Αγορά*. Η Αγορά ήταν και το κέντρο των λεγόμενων *Religio* θρησκευτικών ομάδων, δηλαδή των κρατικών θρησκειών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Θρησκευολογικά, ναός είναι ο ιερός χώρος, στον οποίο τελείται *θυσία*. Για τον Χριστιανισμό, ο ιερός ναός είναι ο χώρος συνάθροισης και λατρείας των πιστών με κέντρο την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας.

Ναός (Ιουδαϊκά): η λατρεία των Ιουδαίων συνδέεται με τον Ναό της Ιερουσαλήμ, που αποτελεί το κέντρο της ιουδαϊκής θρησκείας.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ξενικός/Ξένος: Είναι ο έτερος, ο αλλόκοτος, ο εντελώς άλλος, και ως μοτίβο εμφανίζεται σε παραδοσιακούς μύθους συνδεδεμένος ή αναφερόμενος με οτιδήποτε δεν ομοιάζει προς το καθημερινό και συνηθισμένο (μπορεί να πρόκειται για χώρο, όπως βασίλειο κ.α. ή πρόσωπο όπως κάτι το αλλόκοτο ή τερατώδες).

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ο

Οικουμενικές Σύνοδοι: Μετά τον 4ο αι. μ.Χ, κατόπιν αυτοκρατορικού διατάγματος συγκαλείται μία σειρά από οικουμενικές συνόδους. Καλούνται οικουμενικές, γιατί μεταξύ άλλων α) λαμβάνουν μέρος σε αυτές επίσκοποι (προϊστάμενοι χριστιανικών κοινοτήτων) από όλες τις ρωμαϊκές επαρχίες, β) οι αποφάσεις τους αφορούν σε ζητήματα θεολογίας και κοσμολογίας (Ποιος είναι ο θεός; Ποιος είναι ο Χριστός; Τι είναι ο κόσμος;) γ) πιστεύεται ότι μέσω των συνόδων εκφράζεται το σύνολο της χριστιανικής κοινότητας, δ) μέσω των συνόδων εκφράζεται η θεϊκή αλήθεια αναφορικά με τον θεό, ε) η αφορμή για την σύγκλησή τους είναι συγκεκριμένες αιρέσεις που επηρεάζουν με την διδασκαλία τους την πολιτική της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Ονοματοδοσία: Για τον κόσμο της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, η ονοματοδοσία χαρακτηρίζει την πρακτική εκείνη κατά την οποία εκείνος που δίδει το όνομα, προσδιορίζει μέσω του ονόματός και την ταυτότητα του ονοματοδοτούμενου, δηλαδή εκείνου που λαμβάνει το όνομα. Με άλλα λόγια, το *όνομα* χαρακτηρίζει ως ένα κομμάτι του εαυτού και την ταυτότητα του ονοματοδοτούμενου. Επίσης μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου διαμορφώνονται μέσω της ονοματοδοσίας, σχέση εξουσίας και εξάρτησης.

Οπτική από Καθολικούς, Ορθόδοξους, Προτεστάντες αναφορικά με τη Θ.Ευχ.: Ο Μυστικός δείπνος λαμβάνει διαφορετικές ερμηνείες ως προς τον σκοπό του. Οι Καθολικοί και οι Ορθόδοξοι πιστεύουν πως είναι ένα πραγματικό γεγονός, το οποίο αποτελεί πραγματική θυσία, πως συνδέεται στενά με την *Σωτηριολογία*, επιπλέον είναι -όπως αποτυπώνεται στο λειτουργικό παρόν της Εκκλησίας, δηλαδή συνδέεται με την τελετουργία της *Θείας Κοινωνίας*- απαραίτητο γεγονός ως «φάρμακον αθανασίας και χορηγός ζωής αιώνιας», ενώ τέλος συνδέεται με τη *Θεία Οικονομία*, δηλαδή την πορεία προς τη Βασιλεία του Θεού. Υπό αυτήν την οπτική, δεν αντιμετωπίζεται -όπως υπό περιπτώσεις εκφράζεται από προτεσταντικές κοινότητες- σαν σύμβολο, σαν θέατρο, σαν ανάμνηση ενός γεγονότος.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Π

Παραβολή: Στο πλαίσιο του Ιουδαϊσμού ήδη από τον 2ο αιώνα π.Χ. οι διδάσκαλοι του μωσαϊκού νόμου, γνωστοί ως ραβίνοι, χρησιμοποιούν παραβολές. Πρόκειται για ιστορίες που έχουν ως σκοπό να παιδαγωγήσουν τον πιστό σχετικά με την τήρηση των βασικών αρχών του Νόμου του Μωυσή. Ο Ιησούς, όπως φαίνεται και στα Ευαγγέλια της Κ.Δ., χρησιμοποιεί, παραβολές. Η διαφορά στις παραβολές του Ιησού με εκείνες των ραβίνων είναι: α) οι παραβολές του Ιησού είναι σύντομες και β) κυρίως αφορούν σε όψεις την Βασιλεία του Θεού, ενώ γ) εμπνέονται ως προς το περιεχόμενο τους από ιστορίες καθημερινής ζωής.

Πεντηκοστή: Σύμφωνα με την Καινή Διαθήκη, η Πεντηκοστή είναι γνωστή ως η ημέρα της επιφοίτησης του Αγίου Πνεύματος στους αποστόλους την 50ή ημέρα μετά το εβραϊκό Πάσχα (*Πράξεις* 1-41). Τον εορτασμό αυτού του γεγονότος οι Χριστιανοί τιμούν κάθε χρόνο, καθόσον και θεολογικά αυτή η ημέρα θεωρείται ως η γενέθλιος ημέρα της Εκκλησίας.

Πίστη: η σύνδεση του κάθε πιστού με μια υπερανθρώπινη δύναμη από αισθάνεται ότι εξαρτάται και στην οποία αποδίδει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα.

Πολιτισμός: Ο πολιτισμός ως πλαίσιο και περιεκτική έννοια, διακρίνεται σε δύο τομείς: τον *πολιτιστικό* και τον *πολιτισμικό*. Κάθε τομέας πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πορώδες πλαίσιο και όχι ως στεγανό για παράδειγμα το σχολείο αποτελεί ταυτόχρονα πολιτιστικός χώρος ως οικοδόμημα αλλά και πολιτισμικός ως χώρος παιδείας.

Πολιτισμικό: Αυτό που σχετίζεται με τον πολιτισμό ως πνευματική καλλιέργεια, αναφέρεται δηλαδή περισσότερο στη θεωρητική διάσταση του πολιτισμού. Για παράδειγμα: θρησκεία, παιδεία, ήθη και έθιμα και ηθική. Ό,τι βλέπουμε, ό,τι σκεφτόμαστε, ό,τι μας επηρεάζει αποτελεί τμήμα του πολιτισμού. Ο πολιτισμός χωρίζεται σε δύο τμήματα: στον πολιτισμικό και στον πολιτιστικό. Το πρώτο περιλαμβάνει για παράδειγμα την τεχνολογία, την αρχιτεκτονική και τις υποδομές. Το δεύτερο έχει να κάνει με την θρησκεία, την παιδεία, την τέχνη, τον πολιτισμό, την οικονομία. Βασικά στοιχεία -θεμελιώδη έννοιακα σχήματα- πάνω στα οποία οικοδομείται ένας πολιτισμός είναι το *δίδυμο του καλού και του κακού* και η *έννοια του χρόνου*.

Πολιτιστικό: Δηλώνει τον υλικό ή τον τεχνολογικό πολιτισμό, δηλαδή τον πολιτισμό ως σύνολο δραστηριοτήτων και σχετίζεται με τις δραστηριότητες που αφορούν στην ανάπτυξη του πολιτισμού. Για παράδειγμα: πολιτιστικός σύλλογος, πολιτιστικές εκδηλώσεις, πολιτιστικές υπηρεσίες, πολιτιστικά στοιχεία, τεχνολογία και επιστήμη.

Πολυθεϊσμός: Πολυθεϊσμός είναι η θρησκευτική εκείνη κατηγορία στην οποία η ύπαρξη πολλών θεοτήτων συνδέεται α. με την τμηματοποίηση του κόσμου, δηλαδή ο κόσμος διακρίνεται σε τμήματα και σε καθένα από αυτά ορίζεται και μία θεότητα, και β. με τη συντήρηση των τμημάτων του κόσμου από τους θεούς, κυρίως μέσω των πρακτικών των *θυσιών*.

Προσκυνηματικό Ταξίδι: Στην *Πεντηκοστή*, για παράδειγμα, αναφέρεται ότι στην Ιερουσαλήμ βρισκόντουσαν άνθρωποι από σχεδόν όλες τις επαρχίες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Το ταξίδι που κάνουν οι άνθρωποι από αυτές τις πόλεις ονομάζεται Προσκυνηματικό. Άρα *Προσκυνηματικό*

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ταξίδι ή προσκύνημα ονομάζονται ταξίδια, μικρά ή μεγάλα, που κάνουν άνθρωποι, για να βρεθούν σε μία γιορτή, σε κάποιον τόπο, ώστε να προσκυνήσουν. Επιπλέον, η πρακτική κατά την οποία σύνολο πιστών, μετακινείται σε συγκεκριμένη κατεύθυνση, θεωρώντας όλο το ταξίδι ως πράξη αφιέρωσης στον Θεό ή σε θεότητα.

Προφήτες: Εμφανίζονται στις μονοθεϊστικές θρησκείες με επίκεντρο κυρίως κειμενικές αναφορές της Π. Δ. Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά των *Προφητών* είναι η υπακοή του Ισραήλ ως εκλεκτού λαού στις Εντολές του Θεού που επηρεάζουν το παρόν, αλλά διαμορφώνουν και το μέλλον ως αδιάσπαστη συνέχεια. Ο λόγος τους είναι ξεκάθαρος και συγκεκριμένος. Αρκετές φορές οι προφήτες προκειμένου να πείσουν τους Ιουδαίους καταφεύγουν σε πρακτικές θεατρικών κινήσεων ή δραματοποιημένου λόγου. Τέλος δεν αποτελούν τόσο συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, αλλά μάλλον σχηματίζουν τον λεγόμενο *Προφητικό Κύκλο*.

Πρωτολογία: η διδασκαλία για τα πρώτα, για την αρχή του κόσμου. Περιλαμβάνει *ανθρωπογονία*, δηλαδή στοιχεία δημιουργίας του ανθρώπου και *κοσμογονία* στοιχεία δημιουργίας του κόσμου. Στην Π.Δ., παράδειγμα πρωτολογίας αποτελεί η παράδοση που αναφέρεται στον *Παραδείσο* και τον περιγράφει.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

P

Ραμαζάνι: Το ραμαζάνι περιλαμβάνει δύο κύρια γεύματα: το *Σουχούρ*, πριν από την ανατολή, και το *Ιφτάρ*, μετά την ανατολή. Δεν είναι απαραίτητο το γεύμα να είναι οικογενειακό, αλλά αυτό κάνουν συνήθως όσοι ζουν μαζί.

Ρώμη: Στον πολυθεϊσμό της ρωμαϊκής περιόδου τα όρια της *Αγοράς* είναι παράλληλα τα όρια της *οικουμένης*, κέντρο της οποίας είναι η Ρώμη.

Religio: Οι Ρωμαίοι στην εποχή της Καινής Διαθήκης (1ος αι. π.Χ.-1ος μ.Χ.) προσδιορίζουν ως θρησκεία τον θεσμό εκείνον που στηρίζει την ρωμαϊκή πολιτεία με τις θρησκευτικές του πρακτικές, π.χ. θυσίες· είναι δημόσιος, δηλαδή, ασκείται σε ναό/ναούς στην *Αγορά* και επιχορηγείται από το Ρωμαϊκό κράτος. Αυτού του τύπου θρησκεία ονομάζεται *religio* και είναι επίσημη.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Σ

Σαδδουκαίοι-Φαρισαίοι: Οι πρώτοι, ήταν ιερείς του Ναού πίστευαν μόνο στον *Νόμο* και ήταν φιλικοί προς τους Ρωμαίους. Οι δεύτεροι, ήταν αριστοκράτες, ήταν επιφυλακτικοί προς τους Ρωμαίους, πίστευαν στον *Νόμο* και στους *Προφήτες* και χρησιμοποιούσαν έννοιες όπως: *Βασιλεία του Θεού, Ανάσταση, Μεσσίας*· και οι δύο, ήταν μέλη του *Μεγάλου Συνεδρίου* που ήταν ανώτερο διοικητικό και δικαστικό κέντρο της Ιουδαίας, μέχρι το 70 μ.Χ.

Σαμαρείτες: Εβραίοι *ενοθεϊστές*. Σε κείμενα της Κ.Δ. σε σχέση με τον Ιησού, συγκεκριμένα πρόσωπα Σαμαρειτών προβάλλονται ως πρότυπα μίμησης.

Σουχούρ: Το Σουχούρ, καταναλώνεται περίπου 3 ώρες πριν την ανατολή του ήλιου. Υπάρχει ένας συγκεκριμένος χρόνος κάθε φορά, που πρέπει να ολοκληρωθεί το φαγητό. Ύστερα ακολουθεί προσευχή.

Στωικισμός: Φιλοσοφική σχολή που ιδρύθηκε από τον Ζήνων τον 3ο αι. π.Χ. Έχουν απρόσωπο-αφηρημένο Θεό, δηλαδή τον ορθό Λόγο και ασχολούνται κυρίως με τη σχέση του της ανθρώπινης φύσης προς τη λεγόμενη παγκόσμια φύση, δηλαδή με τη συσχέτιση ανθρώπου προς τις πτυχές του κόσμου (κοινωνικής ζωής, φύση/περιβάλλον).

Συνέλευση: Χρησιμοποιείται όταν τα μέλη μιας ολομέλειας συγκεντρώνονται στον χώρο τους (την έδρα τους) για να επιλύσουν κάποιο ζήτημα.

Σύνοδος: Αν και η λέξεις σύνοδος και συνέλευση χρησιμοποιούνται αρκετές φορές με παρόμοιο τρόπο και περιεχόμενο, η σύνοδος είναι όταν τα μέλη διαφορετικών ομάδων, οι οποίες όμως διαθέτουν κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, συγκεντρώνονται σε χώρο διαφορετικό από αυτόν της έδρα τους για την επίλυση κρίσιμων ζητημάτων.

Συναγωγή: Ιερός χώρος των Ιουδαίων, όπου διαβάζονταν τα ιερά κείμενα (*Τορά, ψαλμοί*). Δεν γίνονταν *θυσίες* και βρισκόταν συνήθως εκτός της *Ιερουσαλήμ*.

Σύμβολο: Σύμβολο είναι μια εικόνα η οποία μπορεί να πάρει ποικίλα περιεχόμενα. Κάθε σύμβολο καθορίζεται από την ομάδα που ανήκει.

Συμβολική θυσία: Συμβολική θυσία είναι εκείνη κατά την οποία ο πιστός προσφέρει χρόνο (αφιερώνεται, αλλιώς *χαράμ*), διάθεση σε κάποια θεότητα. Π.χ.: *Προσκυνηματικό ταξίδι*.

Σχετικό: Εκείνο που κατανοείται ως προς τις ιδιότητες του μέσα από τη σύγκριση με παρόμοια αντικείμενα ή παρόμοιες καταστάσεις. Δηλαδή εκφράζει κάτι το συνηθισμένο, το κοινότοπο, το μεταβλητό, το καθημερινό.

Superstitio: Οποιαδήποτε θρησκεία στην Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, η οποία δεν έχει τον χαρακτήρα της *religio*, δηλαδή είναι ιδιωτική (η λατρεία της ασκείται σε ιδιωτικά σπίτια, η διδασκαλία της αποκαλύπτεται μόνο σε μνημένους και ερμηνεύεται από εκείνους που ήδη έχουν δεχτεί να τα γνωρίσουν και να τα εφαρμόσουν). Επιπλέον, είναι αντίθετη λίγο ή πολύ με το κράτος

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

και κυρίως με την επιλογή της παρουσία της στην *Αγορά* (π.χ. λατρείας ή οικοδόμησης ναού). Αυτού του τύπου θρησκεία καλείται *superstitio* και είναι ανεπίσημη.

Shiva: Ο Shiva, γνωστός και ως Μαχαδέβα, είναι μία από τις κυριότερες θεότητες της *ινδικής θρησκευτικότητας*. Ο Shiva είναι ένα από τα ανώτατα όντα που δημιουργεί και μεταμορφώνει το σύμπαν. Επίσης ο Shiva αναφέρεται ως *Trimurti* μαζί με τον *Brahma* και τον *Vishnu*.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

T

Taboo: Είναι οι απαγορεύσεις σύμφωνα με τους κανόνες της ηθικής. Για παράδειγμα, στις θρησκείες είναι ένα πρόσωπο ή αντικείμενο που θεωρείται ιερό, που δεν επιτρέπεται οι πιστοί να το πλησιάσουν ή να το χρησιμοποιήσουν π.χ. στο Ισλάμ απαγορεύετε η κατανάλωση χοιρινού κρέατος.

Trictster (=σκανδαλιάρης, πειρακτικό ον): Ο τύπος προσώπου (θεότητας ή ανθρώπου) που στην παραδοσιακή μυθολογία, ξεπερνώντας τα όρια του καλού και του κακού, προκαλεί εκείνον που ο ίδιος, δηλαδή το πειρακτικό ον, επιλέγει να τον φέρει σε δοκιμασία.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Υ

Υπερφυσικό: Ον μέσα στην πραγματικότητα που εμφανίζει υπερδυνάμεις αλλά παράλληλα και χαρακτηριστικά ανθρώπου ή κάποια μορφής ομοιότητα με τον άνθρωπο π.χ. Στα ομηρικά έπη, υπερφυσικά όντα είναι οι θεοί του δωδεκάθεου, οι ποικίλοι ήρωες, μορφές που χαρακτηρίζονται ή προβάλλονται τερατώδεις ή μη ανθρώπινες που όμως και πάλι διατηρούν ιδιότητες που διακρίνουμε και στον άνθρωπο, όπως εκδήλωση συναισθημάτων, πιθανότητα να πληγωθούν κ.α.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Φ

Φαρισαίοι: Οι Φαρισαίοι ήταν οι αριστοκράτες της Ιουδαϊκής κοινωνίας και μέλη του *Μεγάλου Συνεδρίου*. Οι Φαρισαίοι επιβιώνουν ιστορικά μέχρι τα μέσα του 2ου αιώνα μ.Χ. Ήταν μια ομάδα αριστοκρατών που εκπροσωπούσε τον Νόμο. Πιστοί και προσηλωμένοι, τηρούσαν αυστηρά τις παραδόσεις και τους τύπους. Θεωρούσαν ότι ήταν ανώτεροι από τους υπόλοιπους και ασκούσαν ισχυρή επιρροή στη κοινωνία του Ισραήλ. Ο κόσμος τους εκτιμούσε πολύ περισσότερο απ' ό,τι τους *Σαδδουκαίους*. Αν και αποτελούσαν τη μειοψηφία του *Σανχεντρίν* (αλλιώς το Μέγα Συνέδριο) και των ιερατικών θέσεων, φαίνεται πως έλεγχαν πολύ περισσότερο τις αποφάσεις του Συνεδρίου απ' ό,τι οι Σαδδουκαίοι, διότι είχαν την υποστήριξη του κόσμου. Από θρησκευτική άποψη, δέχονταν τον γραπτό λόγο ως θεόπνευστο. Στον καιρό της δράσης του Ιησού, ο *λόγος του Θεού* ήταν η μετέπειτα γνωστή Παλαιά Διαθήκη. Οι Φαρισαίοι θεωρούσαν όμως πως οι προφορικές παραδόσεις είχαν την ίδια εξουσία και προσπαθούσαν να υπερασπιστούν τη θέση αυτή λέγοντας πως το ζήτημα ανάγεται πίσω στον Μωυσή. Οι παραδόσεις αυτές ανέκυψαν στο πέρασμα των παρελθόντων αιώνων και προστίθεντο στον λόγο του Θεού, πράγμα απαγορευμένο κυρίως από την πλευρά των Σαδδουκαίων. Οι Φαρισαίοι επιζητούσαν την αυστηρή υπακοή σ' αυτές τις παραδόσεις όπως και στην Παλαιά Διαθήκη. Ως προς το θέμα της πολιτικής και της σχέσης Ρώμης και Ισραήλ, οι Φαρισαίοι φαίνεται ότι σε σχέση με τους ιερείς διατηρούσαν επιφυλακτική στάση προς τους Ρωμαίους.

Φυσικό: Φυσικό είναι κάτι κοινό που δεν διαφέρει συγκρινόμενο προς το όμοιό του και δεν έχει ή δεν παρουσιάζει περισσότερες ιδιότητες ως προς αυτό.

Φωτοστέφανο: Διακοσμητικό στοιχείο και συνοδευτικό εικονιζόμενων μορφών. Στην επικράτεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ήδη από τον 3^ο αιώνα π.Χ. συνοδεύει υπερφυσικά όντα και πρόσωπα με βασιλικό ρόλο. Μετά κυρίως τον 4ο αιώνα μ.Χ., για τους Χριστιανούς, γίνεται σύμβολο του Ιησού δηλώνοντας ότι είναι ο ένας και μοναδικός, ο αυθύπαρκτος Θεός, Ο ΩΝ (φράση που πολλές φορές αναγράφεται μέσα στο φωτοστέφανο, όταν αυτό ως εικονογραφικό στοιχείο συνοδεύει τον Ιησού Χριστό). Μέσα στο Φωτοστέφανο του Κυρίου σχηματίζεται ο *Σταυρός*, χρώμα που χρησιμοποιείται συνήθως για το φωτοστέφανο είναι το *χρυσό*, το οποίο με τη σειρά του επιβεβαιώνει τη μεταφυσικότητα/υπερβατικότητα του εικονιζόμενου.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

X

Χαράμ: Χαράμ στα αραβικά σημαίνει «απαγορευμένο». Μπορεί να αναφέρεται σε κάτι ιερό ή αφιερωμένο στο θεϊκό, η συμμετοχή ή η είσοδος στο οποίο απαγορεύεται σε όσους δεν βρίσκονται σε ανάλογη κατάσταση. Συνεκδοχικά, μπορεί να χαρακτηρίζει και την πράξη που απαγορεύεται να γίνει.

Χαρμόσυνη: *Εορτή* που συνήθως συμβαίνει στην αρχή καλοκαιριού (μερικές φορές και στο μέσο του χειμώνα) και διακρίνεται για τον εύθυμο χαρακτήρα τους (ατμόσφαιρα γλεντιού).

Χριστιανική Ομάδα: Η χριστιανική ομάδα -η *Εκκλησία*- των πρώτων αιώνων μ.Χ. ακολουθεί κάποιες συγκεκριμένες πρακτικές. Συγκεκριμένα αυτές είναι το *ομοτράπεζο* (πολλοί άνθρωποι κάθονται σε ένα ίδιο τραπέζι), το *μεταληπτικό γεύμα* (κοινή λήψη άρτου και οίνου) η *κοινοκτημοσύνη* και η *κοινοχρησία* (όλα ανήκουν σε όλους/τίποτα δεν είναι κάποιου μόνο), το *κήρυγμα* με το οποίο διατυπώνονταν οι θέσεις της ομάδας ως προς τον Θεό, τον άνθρωπο, τον κόσμο, η θέση του *επισκόπου*, ο οποίος αποτελούσε και το κεντρικό πρόσωπο που καθόριζε τις προηγούμενες πρακτικές.

Χρυσό Χρώμα: Στην χριστιανική εικονογραφία, το χρυσό ως χρώμα δηλώνει το υπερβατικό, το μεταφυσικό, το εντελώς άλλο. Γενικότερα ως διακοσμητικό στοιχείο χρησιμοποιούνταν κατά την αρχαιότητα ως χρώμα για να δηλώσει κάτι το πολύτιμο, το ασυνήθιστο, το μεγαλειώδες, το βασιλικό, το ιερό.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ψ

Ψευδοέβλημα: Στην Βυζαντινή εικονογραφία, οι εικόνες παρουσιάζονται χωρίς βάθος (χωρίς προοπτική ή χρήση σκιάς γύρω από τα αντικείμενα και τα πρόσωπα, με εξαίρεση τα περιγράμματα των μορφών τους). Η πρακτική αυτή ονομάζεται ψευδοέβλημα.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ω

Ω: Στην χριστιανική γραμματεία (ως ένα σημείο και στην ραβινική, στην οποία το αντίστοιχο *emet* δηλώνει τη θεϊκή επιστασία επί του σύμπαντος κόσμου), η παράθεση των γραμμάτων *A - Ω* λειτουργεί ως ενιαίο σύμβολο. Συνήθως η έννοια που λαμβάνει είναι εκείνη του άπειρου ως προς τη διάρκεια, δηλαδή του αιώνιου, είτε της ιδέας της ενότητας του Θεού και της συμπεριληπτικής παντοδυναμίας του, δηλαδή ότι ο Θεός περιέχει τα πάντα και ορίζει τα πάντα.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Barrett T. H. (2005 2nd ed.). Daoism: History of Study. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 4. New York: Thomson Gale.
- Bratton, Susan Power (2008). Christian Art. In Bron Taylor (Eds), *The Encyclopedia of Religion and Nature* (Two Volumes), Volume 1. Bristol: Continuum.
- Chryssavgis, John (2008). Christianity (6b1) - Christian Orthodoxy. In Bron Taylor (Eds), *The Encyclopedia of Religion and Nature* (Two Volumes), Volume 1. Bristol: Continuum.
- Chryssavgis, John (2008). Christianity (6b1) - Christian Orthodoxy. In Bron Taylor (Eds), *The Encyclopedia of Religion and Nature* (Two Volumes), Volume 1. Bristol: Continuum.
- Congar, Yves (2005 2nd ed.). Theology: Christian Theology (Matthew J. O'Connell, Trans.). In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 13. New York: Thomson Gale.
- Coupe, Laurence (2009 2nd ed.). *Myth*. Routledge: Abingdon.
- Dupré, Louis (2005 2nd ed.). Mysticism [First Edition]. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 9. New York: Thomson Gale.
- Eliade, Mircea (1961). *Images and Symbols* (Philip Mairet, Trans.). New York: Harvill Press.
- Eliade, Mircea (1999 2nd ed.). *Κόσμος και Ιστορία: Ο Μύθος της Αιώνιας Επιστροφής*, (μτφρ. Στρατής Ψάλτου). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Eliade, Mircea, Couliano, Ioan P. (1992 3d ed.). *Λεξικό των Θρησκειών* (μτφρ. Ευάγγελος Γαζής). Χατζηνικολή.
- Eliade, Mircea. *The Sacred and the Profane: the Nature of Religion - the significance of religion, myth, symbolism and ritual within life and culture* (trans. Willard R. Trask). New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Gonda, Jan (2005 2nd ed.). Indian Religions: An Overview. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 7. New York: Thomson Gale.
- Guthrie, Stewart Elliott (1993). *Faces in the Clouds: A New Theory of Religion*. New York: Oxford University Press.
- Moore, Peter (2005 2nd ed.). Mysticism [Further Considerations]. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 9. New York: Thomson Gale.
- Pelikan Jaroslav (2005 2nd ed.). Christianity: An Overview. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 3. New York: Thomson Gale.

1ο ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Rahman, Fazlur (2005 2nd ed.). Islam: An Overview. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 7. New York: Thomson Gale.

Ringgren, Helmer (2005 2nd ed.). Messianism: An Overview. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 9. New York: Thomson Gale.

Swartz, Michael (2005 2nd ed.). Judaism: An Overview. In Lindsay Jones (Eds), *Encyclopedia of Religion*, v. 7. New York: Thomson Gale.